

ÉLETTÉSI IRODALOM
SZÉPIRODALMI ÉS
TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Laptulajdonos és szerkesztő:
KORBULY JÓZSEF
Főmunkatárs:
HEGEDŰS ISTVÁN.

Előfizetési ár:
Egész évre 6kr.
Fél " 3 " 50k.
Egyes szám ára 12kr.

*Szerkesztői iroda és
kiadó-hivatal:*
Közszevártt. Bel Monostor
utca 20sz.

Ny. Stein J. Kolozsv. Metsz. Fiedler K.

HIRDETESEK.

FÜRDŐRE KÉSZÜLŐ MUNKAKEDVELŐ

HÖLGYEK FIGYELMEBE

AJÁNlja

LÁSZLÓFFY JÓZSEF

Kolozsvárt, főtér Szatmáry-ház

Egész ujonnan francia modorban berendezett

NŐI KÉZIMUNKA S HOZZÁVALÓK

RAKTÁRÁT.

Vidéki, ugy helybeli megrendeléseknél a szí-
nezésre (Schatirung) a legnagyobb figyelem
fordittatik.

(24) (2—*)

EREDETI

FRISTER és ROSSMANN

VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállításon

„ARANY ÉREMMEL“

kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben
részesített

S I N G E R

varrógépeket készpénz, vagy 1 fvt heti rész-
letekbeni fizetések és hat évi irásbeli jót-
állás mellett ajánlja

Neeser János és társa.

Kolozsvárt, torlaucza 1. sz.

(7)

(24—52)

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ KOLOZSVÁRT.

Ajánlja az ev. ref. főtanoda általa már 35 éven át kezelt és legújabbban a kor igényeinek megfelelőleg a legmodernebb betűkkel berendezett

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAIÁRT.

A könyomdában szakképzett metsző és nyomó van alkalmazva.

A nyomdai gépek elegedsége, valamint a munkaerő teljes száma lehetővé teszi, hogy minden

KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI MUNKÁT

határozott időre, tisztán, izléssel s oly olcsó árban képes előállítani, hogy bármely hazai nyomdával versenyezhet

A munkához szükséges papírt csak rendes gyári árban számítja.

Mindennemű és nyelvű **könyvek, folyóiratok, iskolai értesítők, köz- és magán hivatalok részére szükséges rovatos ívek, körlevelek, árjegyzékek, számlák, diszes kiállítású diplomák és tanulólevelek, nász-, gyász- és vigalmi jelentések, névjegyek, meghívók, tánczrendek, gyógyszerári jelzetek, bor, rozsolis és más vignettek, új évi és más alkalmi üdvözetek, vámjegyek, vásárcédulák, hirdetémenyek**, bármily nagyságu **falragaszok**, szóval minden e szakmába vágó fekete vagy szinnyomatu munkák csinos kiállítását jutányos áron elfogadja.

Megrendelések Stein János könyv- és zeneműkereskedésébe (bel-középutcza 1. sz.) vagy a nyomda helyiségébe (bel-farkasutcza 20. sz.) intézendők.

— Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. —

Különösen a kir. közjegyzők, megyei és városi hatóságok és a községi előljáróságok, valamint takarékpénztárak és biztosító-társaságok figyelmét bátorodik arra fölhívni, hogy hivatali szükségletekre megkívántató nyomtatványok gyors kiállítására s legolcsóbb árszámítására különös sulyt fektet. A községi bíróságok részére szükséges nyomtatványokból raktárt tart s azokból kis mennyiségben **konz számra** is jutányos áron szolgál.

ÚJ ZENEMŰVEK.

Legújabb népdalok:

A vén kupecz. Berzók Árpád népszínművének összes kedvelt eredeti dalai. Zongorára szerző Serly Lajos. 1 frt 50 kr.

- Tartalom:**
1. Dal a mézeskalács-szivről.
 2. Tekintsen, kacsintson.
 3. Hej! ha nekem azt sohasem.
 4. Kettős.
 5. Csicsóné.
 6. Édes anyám, baja van a szívemnek.
 7. Barna legény.
 8. Uri tempó, paraszt tempó.
 9. Csak ne kéne várni papra.
 10. Szépen zöldel az eperfa levele.
 11. Szépen szól az erdőn a fülemüle.

Elegáns csárdások. (Csárdás noble). Tartalom:

1. A mi házunk felett csak egy csillag van . . .
2. Csicsóné galambom.
3. Kihasadt a hajnal az égen.
4. Csósz vagyok én a csomodi határon . . .
5. Likaci, likaci.
6. Sarkantyú csárdás.

Zongorára alkalmazta Ábrányi Kornél. III-ik füzet. 1 frt.

Fájó szívből. 3 eredeti magyar dal:

1. Borus az ég . . .
2. Haldoklik a sárga ősznek arany színű virága . . .
3. Elhervadt a falu legszebb leánya . . .

Szövegét írta Pálmai Ilka, énekhangra és zongorára szerző Kereszty István. 80 kr.

Elektrikus csárdás. Technikus csárdás. Zongorára szerző Pischinger Gyula, technikus. 1 frt.

Szivhullámok. 10 eredeti dal, zongorára szerző Szentirmay Elemér. 1 frt 80 kr.

- Tartalom:**
1. Nyugtasd rajtam szép szemeid . . .
 2. Egyszer volt egy legényke . . .
 3. Jázmin bokor . . .
 4. A kisasszony azt gondolta . . .
 5. Fehér galamb . . .
 6. Mikor én a dalos madárt hallgatom . . .
 7. Nagy buja van a kis lánynak . . .
 8. Tarka-barka bőrű kis czicza . . .
 9. Hívom ki, csalom ki . . .
 10. Falu hosszat . . . (Betyárdal).

Alice. Tipegő „Rip van Winkle” című operettből. Zongorára írta Herczenberger István. 60 kr.

A csókon szerzett völegény. Szigeti József népszínművének összes eredeti dalai. Énekhangra és zongorára szerző Serly Lajos. 1 frt 50 kr.

- Tartalom:**
1. Debreczenben jártam én . . .
 2. Itt vagyunk mi fiatal lányok . . .
 3. Túl a nagy Krivánon . . .
 4. Árva vagyok . . .
 5. Pálmay Ilka tót notája.
 6. A hárfás leány (Románéz).
 7. Pálmay Ilka zsidó notája.

Kolozsvári noták. Hét eredeti magyar dal. Szerző Lányi Ernő. 1 frt 20 kr.

- Tartalom:**
1. Jaj de szegény lettem . . .
 2. Terebély bükkfa . . .
 3. Kakuk madár . . .
 4. Temessetek, temessetek . . .
 5. Érselindi csárda . . .
 6. Csángódal . . .
 7. Elöntötte már a Szamos partját . . .

Gasparone. Millöckertől. I. II. Potpourri 1 frt 50 kr.

Gasparone. Marsch Millöckertől. 30 kr.

Carlotta-Walzer, Gasparone operettből. 1 frt.

Preciosa. Polka-Mazurka. Zongorára szerző Fahrbach Ph. Jun. 75 kr.

Garçonleben. Polka. Zongorára Fahrbachtól. 75 kr.

Bauerball. Polka-Mazurka. Fahrbachtól. 75 kr.

An die Herzenswelt. Keringő. Zongorára szerző Fahrbach Ph. Jun. 1 frt.

Maiglöckchen. Polka Fahrbachtól. 75 kr.

Széchenyi Induló. Zongorára szerző ifj. Fahrbach Fülöp. 60 kr.

Nyulacska csárdás. Zongorára szerző Serly Lajos. 1 frt.

Regatta keringő. Szerző Ibrányi Jenő. 1 frt.

Ha ő nevet . . . Keringő. Énekhangra és zongorára szerző Bánfi Sándor. 1 frt.

Virágvölgyi emlék. Ennek a kis lánynak . . . s más kedvelt népdalokból Zongorára alkalmazta Nagy Zoltán. 60 kr.

Tíz legújabb magyar népdal. Zongorára énekhanggal összegyűjté Csengeri Gyula. 1 frt 20 kr.

Turi Borcsa. Gerő Károly népszínművének összes kedvelt dalai. Zongora és énekhangra alkalmazta Nagy Sándor. 1 frt.

15 híres népdal. A piros bugyelláris, Sárga csikó és Falurossza népszínművekből. Zongorára és énekhangra szerkeszté Erney József. 2 frt. 90 kr.

Les Patineurs, Walzer von Emil Waldteufel.

Kék nefelejts. Eredeti dal, szerző báró Bánffy György. Énekhangra zongorakísérettel alkalmazta Serly Lajos. 60 kr.

A tót leány. Almási Tihamér népszínművének összes eredeti dalai, szerző Serly Lajos. 1 frt 50 kr.

Turi Borcsa. Gerő K. népszínművének kedvelt dalai. Énekhangra zongorakísérettel alkalmazta Bánfi Sándor. 1 frt 20 kr.

A Fütty. Nyirő Sándor népszínművének összes eredeti dalai, szerző Serly Lajos. 1 frt 50 kr.

Turi Borcsa. Gerő Károly eredeti népszínművének közkedveltségű dalai. Énekhangra zongorakísérettel alkalmazta Herczenberger I. 1 frt 50 kr.

Hanka Csárdás. Elegáns salon-csárdás, szerző Serly Lajos. 1 frt.

Tempefői. Eredeti magyar vígdalmű. Szövegét írta Rákossy Jenő, zenéjét szerző Erkel Elek. 1 frt 80 kr.

Enfin . . . seuls! Végre egyedül! Valsa pour Piano, par Louis Aradi. 1 frt.

Laura Walzer, nach Motiven der komischen operette: „Der Bettelstudent“ von C. Millöcker für Piano. 1 frt.

Intermezzo. Pas de fleurs. Grande Valse aus dem Ballet „Naila“ v. Léo Delibes. Pour Piano 1 frt 20 kr.

Gemüthswelle. Polka-Mazur v. E. Strauss. 72 kr.

Die Kärntnerin. Polka française für Pianoforte von Anton Faulwetter. 60 kr.

Titania Walzer, nach Motiven der komischen Operette: „Die Afrikareise“ v. Franz v. Suppe. 1 frt.

Spree-Lieder. Walzer für Pianoforte v. Daase. 75 kr.

Meine Königin. (My Queen). Walzer von Charles Goote Jun. 90 kr.

Bei Nacht und Nebel. Galopp Componirt von Philipp Fahrbach Jun. für Pianoforte. 72 kr.

Noblesse oblige. Keringő. Zongorára szerző Geiger A. Mór. 1 frt.

Jubelfanfaren. Walzer für Pianoforte v. Eduard Strauss. 1 frt.

Lagunen-Walzer, nach Motiven der komischen Oper „Eine Nacht in Venedig“ v. Joh. Strauss. 1 frt 05 kr.

Mirage. Valse pour Piano par Le Baron Georges Bánffy. 1 frt.

Bric-à-Brac. Polka v. Ch. Goote jun. 60 kr.

Eine Nacht in Venedig von Joh. Strauss I. II. Potpourris. à 1 frt 50 kr.

Reverie. Pour le Violon avec acct. de Piano par Herman Sternberg. 1 frt 05 kr.

Polonaise triomphale. Pour Piano à quatre mains par Jules Zarembski. 1 frt 65 kr.

3 Fantasiestücke. Für Violoncell und Pianoforte componirt v. Ferd. Hummel. Nro. 1. A moll 1 frt 20 kr, Nro. 2. F dur 1 frt 20 kr. Nro. 3. A dur 1 frt 50 kr.

La Mer Calme, Deuxième Baracolle pour Piano par Sydney Smith. 1 frt 05 kr.

Paulus. (Mendelssohn). Paraphrase v. Sydney Smith. 1 frt 05 kr.

Szerelmi dalok. Magyar költőkből. Énekhang- és zongorára írta Vágvölgyi Béla. 1 frt.

Tiszavidéki hangok. Énekhangra zongorakísérettel szerkeszté Huber S. 1 frt.

- Tartalom:**
1. A mi házunk felett csak egy csillag van . . .
 2. Csicsóné galambom . . .
 3. Kalapom, kalapom csurgóra . . .
 4. Nefelejts az én nevem . . .
 5. Csomodi csósz . . .
 6. Erre gyere galambom . . .

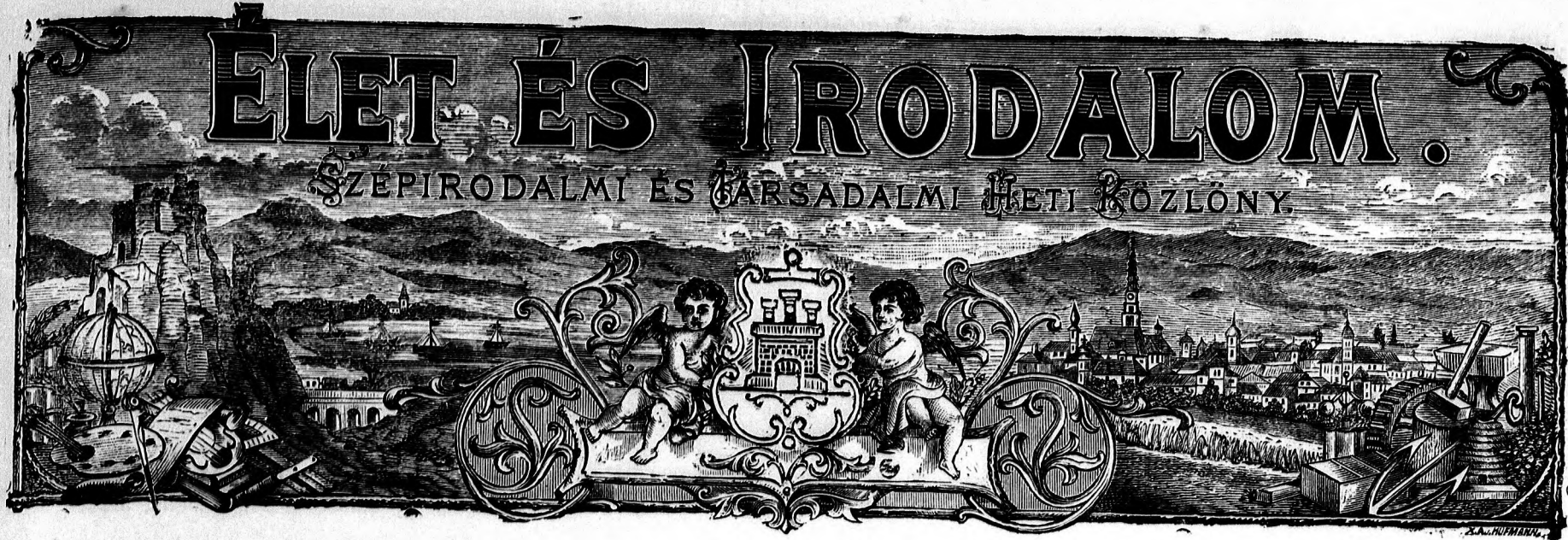
Gyene Gusztáv legújabb dalai. Hét eredeti magyar népdal zong. 1 frt 20 kr.

- Tartalom:**
1. A gomöri nagy erdőben . . .
 2. Kivírt a rózsabokor . . .
 3. Kesely az én paripámnak a lába . . .
 4. Nem kértem én . . .
 5. Kalapomon elhervadt a gyöngyvirág . . .
 6. Hogyha minden sohajtásom . . .
 7. Szerettelek de titkoltam . . .

Vidékre, az árnak postautalvánnyal való be- küldése mellett, bérmentve.

ELET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 " — "
Egész évre 6 " — "
Egy szám ára 12 kr.

LAPTULAJDONOS ÉS FELELŐS SZERKESZTŐ:
KORBULY JÓZSEF.
FŐMUNKATÁRS:
HEGEDÜS ISTVÁN.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Kolozsvárt, Belmonostor-utca 20. sz.)
Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése.
KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Huszonhatodik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1—1½ ívnyi terjedelemben.

Kolozsvárt.
1884. június 22.

A POLITIKAI SZÓNOKLAT.

II.

Az újabb élet bonyolult útvesztő, az antik élet napfényes sík mezeje helyett. A napi sajtó tömött iveri száz tény, eszmét, adatot, ismertetést, mulattató elemet tartalmazó egyveleget adnak. Hol az egység? Hol az egészet alkotó eszme? Ennek ihlete nélkül nem lépünk a Szép isteni körébe. Pedig az irodalom e faja ép úgy a szépirodalom körébe vág, mint a magasabb műpróza egyéb fajai.

Nemzetgazdasági kérdések számokkal, részletes statisztikai kimutatásokkal saturált fejtegetése, politikai viták törvény-szakaszokkal megszagott, kuszált folyama, tudományos tények száraz felsorolása hogyan volnának tömött egységbe gyárthatók? És itt van az összekötő kapocs; itt az átvezető hid a szónoklat és sajtó között. Mindkettő a nyilvános élet közege, mindkettő a nyilvános közszellem tolmácsa; mindkettő a megszólalkozó közvélemény. De ép azt sajnálom, hogy az ephemer munkára kárhoztatott újságíró, ki a napi szükség molochjának dobja sokszor lelke legszebb villanásait, keble legjobb hevületeit: az érdek rabja, az érdek szolgálja és e szolgaság lelki rabság; nem is szólva a sokféle benyomás zürzavaráról, mely nem engedi a hangulatot kiforrni. Hangulat nélkül pedig szép művet létesíteni lehetetlen.

De ott a szónok. Ő az adatokat összegyűjti, mérlegeli. Azok súlyát, értékét fölhasználja a szónoki beszéd egységes épületébe, melynek szerkesztési módját Quintilián és Cicero már oly bevezetett tökélyvel állapíták meg, mint Euclides a geometria elemeit, Aristoteles a költészet mivoltát. Ha beletekintene egy „modern“ szónok azon lassu, következetes iskolába, melyet végig járt a római ifju, ki a közélet harciosa akart lenni, hacsak Quintilián X és XI könyveit elolvassa, melyekben a szónokot az írásra utalja és az író a szónoklatra; ha végig olvassa azon lelkiismeretes lassúsággal kidolgozott tanácsokat, melyek oda képzik a szónokot, hogy rögtönözni tudjon: lehetetlen hogy meg ne botránkozzék azon hallatlan léhaság és

felszínesség felett, mely nálunk, a par excellence szónok népnél lábra kapott és uralkodik. Rögtönzésen kezdjük, a hol végeznünk kellene. Össze is beszélünk mindent. Hová lesz a felelősségérzet? Nem is szólok a politikai becsület által követelt felelősségről, mely megkívánja, hogy minden szavunkért, tettünkért, mert becsületes hazafinak a szó tett, helyt álljunk, mert ez lapunk szellemével nem talál, de az írói, a szónoki felelősségről, mely egységes egészzé alkotja művét, melyet a laikus tömeg tiszteltetl és bámulattal becsül meg és nem siet oly mohón utánzásra, mert érzi, hogy nem lehet versenyezni az oly művészszel, ki végezte a szónoklat iskoláját, nem egy rövid éj alatt, mely kortes tivornya gőzétől vala ködös. A beszélhetőség végtelen könnyűsége elszoktat a gondolatok mérlegelésétől. A felszín, tartalmatlan frazis repül, mint az antik szónoklat szétrombolt épületének gyarló törmeléké. Természetesen a meggyőződés heve, ereje tömöríti a gondolatokat, mint izzó tűz olvasztja föl az össze-vissza halmozott anyagokat. Legelső a meggyőződés. De a styl bája, a mondatok zengzete, numerusa; a gondolatok belerejének érték szerinti elhelyezése; a művészi gonddal rendezett anyag öntudatos áttekintése: mennyi előmunkát, mennyi önmunkásságot, a rögtönzési képesség eszmetársításának mily mérsékelt használatát és minden jött-ment gondolatnak mily gondos megválogatását igényli!

A szónok több mint újságíró. A mától holnapig érdeklő gondolatok, a mától holnapig megbízható tények és igazságok a szónok nagyragyagását ki nem elégíthetik. Ő már nemcsak a még határozhatatlan közvélemény hangja: ő eszme hirdetője és akarat kifejezője. Ő nemcsak vélekedik, ő vezérel. Ép ezért felelős. Ad ez neki bizonyos fölnyit. Ő felelős tanácsáért, mert a tanácsot komolyan adja; ő felelős eszméi valóságáért, mert az eszmék szíve meggyőződésének mélyén gyökereznek. Szépen mondja Levécque (Széptanában): „Semmi sem meggyőzőbb, mint egy meggyőződéstől áthatott értelem, sem meghatóbb, mint egy szenvedélyes szív, sem ellenállhatatlanabb, mint egy szép lélek. Valamint van széptani termékenység, úgy van szónoki termékenység.“

E szónoki termékenység élettelen, életadó. És ép azért a valódi nagy szónokok beszédét a szív melege is áthatja; a szív melege nélkül nagy

gondolat nem születik. Nagy gondolat nélkül szép irány nem képzelhető.

Van-e nem kortes szónokainknak, de honatyáink tulnyomó részének is szónoki képzettsége? Egyáltalán nincs. Nemcsak a beszéd-képesség szó-hajtó ügyességét értem szónoki képzettség alatt, de a tárgy ismereten kívül, bölcselmi szellemet, nagy gondolatok által táplált lelket keresek a szónokban. Ez volt meg egy Kossuthban, egy Széchenyiben, egy Deákban, a Dessewffyekben, Szemerében, Wesselényi Miklósban, Bethlen Jánosban, Kendeffy Árpádban, Klausalban, Révész Imrében, br. Eötvös Józsefben; ez van meg a mai szónokok sorában kiválóképpen Horváth Boldizsárban, ennek hatalmas donumát találjuk meg Apponyi Albertben. A polemikus szónoklat izgatott ereje gyujt Szilágyi Dezsőnél, Tisza Kálmánál, az emelkedett fölfogás ragad meg Irányinál.

A szónoki hev és erő tüzijátékát csillogtatja nem egy úgy a többség, mint az ellenzék szónokai közül. Sorolhatnék még föl többeket, de ha az egyes kiválók közül a tulnyomó részhez alászálok: megdöbbentő készületlenséget találok. A styl ereje, kerekdedsége alig található meg a tulnyomó részénél. Pedig hiába hangoztatják, hogy a mai politika szakképzettséget kíván meg. A szakképzettség több adatot, tény hivatott földolgozni: mintsem szép formát tudna találni.

Igen bizony, ha a szónoki iskolát ki nem járják. A régiek másként gondolkodtak. Műprózánk hanyatlására erős befolyást gyakorolnak azok, kik pongyola formával is megelégesznek. Hát aztán, ha a parlamentarizmus élet a taktika iskolájává száll alá: mivé lesz szónoklatunk?

Fejlesztjük iskoláinkban, fejlesztjük a közéletben az által is, hogy a műformát is bíráljuk meg olykor-olykor szónokainkban, hadd törekedjenek kerekdedebb szerkesztésre, behatóbb műgondra, melegebb érzésre, zengzetesebb nyelvre. De mindenkifelett mély, de mély meggyőződésre, mert „azon szépség, mit a szónok közül a lélekkel, csak eszköz arra, hogy az igazságra vezérelje; mert ez egyetlen célja.“ Erős meggyőződés lelkesedéssel jár, ez pedig szép formát talál.

HEGEDÜS ISTVÁN.

É V A.

Irtta: ENDRŐDI SÁNDOR.

Reggeli hév júniusi nap volt. Már korra reggeltől hasztalanul vadásztam a nádas mentében. Nem rebent fel vadrucza, de még csak egy hitvány szárcsa sem mutatkozott. Lomha gémekek eveztek át olykor a kék levegőn, meg néha hosszú, fehér szárnyú sirályok cikáztak el fölöttem.

A Balatont könnyű déli szél bodrozta.

A messzefutó nádas vörhenyes kalászaival hullámokként látszóttak tovaomolni s szalagos, egymást riszáló leveleik oly sajátságos zúgást, zizegést vittek végbe, hogy (mintha valamely egyhangú s mégis bájos dal zsongott volna körülöttem) álmadozva bolyongtam mind tovább, előre, keresztül a kaszáló szikkadt gyepszőnyegén, erős ménta-illat, zummogó bogarak s égő napszálak között.

Kutyám fáradt volt s okos szemét föl-fölvette rám, mintha azt akarta volna mondani, hogy jó lesz már valahol megpihenni.

— Csak türelem, Brezil! Előre!

E közben egy nádas szakadékhoz értem, hol a víz — körülbelül száz ölnyi hosszúságban — minden akadály nélkül kiverődött a partokig. A két oldalra való nádas, mint két sötét-zöld szárnyfal, keretbe vonta a szembe ütköző zalai tájképet: Badacsony szép alakulása bazalt-ormát, lejtőinek gyönyörűen szakadó fonalát, jobbról a kis-eörsi dombok ígézően kedves részletét s regés, festői romjaival Szigligetét. E kép előtt sugaras tükörként regett a víz s az apró, sima hullámok susogva csapdosták a kavicsos, magányos partok peremét.

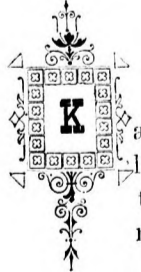
A tisztás, hol ez a kedves kép tárult fel előttem, halásztanya volt s egyuttal a közeli falu vászonfehérítő helye is, de most nem találtam ott senkit, csak Márton gazdát, a ki éppen halóteregetéssel vesződt.

*

TÁRCZA.

Báró Apor Péter, a magyar sociologia megalapítója.

II.

Kazinczy Gábor Fádása szerint Apor Emlékirata 1) 1749. éven végződik. Kétfő igazolja azt: Egyik maga a mű, mely a 247-ik lapon így végződik: Anno 1749

Folytatása többé nincs, a mi ezután jő: Observationes. Mantissa, a H utáni genealogiai följegyzések s egyebek, mind ezen időhatáron belől történtek s jegyeztettek föl általa.

Másik, a mi igazolja ezt, a Metamorphosis végén levő ezen olvasóhoz intézett kérése az írónak: „Nézd meg (kegyes olvasó) negyvenkilenc esztendőttől fogva az régi erdélyi szokásoktól . . . mennyire messze mentél . . . hitesd el

1) Synopsis Mutationum stb.

— Jó napot gazd' uram! — kiáltottam neki már messziről.

— Fogadj isten! — válaszolt s megemeltette kalapját.

— Hogy fizet a halászat?

Mióta törvényt csináltak rá: sehogy. Télen még csak megjárja: akkor van a hálnak egy kis huzatja; nyáron vesződés. Alig akad egy-két sügér. Még a rák is kipusztult.

— Hát a faluban mi hír van odafen? Csapodárkodik-e még Fodor Évi?

Márton gazda nem állta meg a kérdést mosoly nélkül.

— Épen olyan, mint azelőtt. Babonázó, szivtelen teremtés, de nem is lesz jó vége. Ha Csikós Jancsiból is bolondot akar csinálni: tudom isten az leszámol vele.

— Hát Jancsi is belebolondult?

— Veszettebbül, mint kéne. Nem is valami régen, csak a minapi búcsun. Úgy történt, hogy táncz közben egyszer csak megmozdult a Jancsi szive. Magához szoritotta Évit s azt sugta a fülébe: „Te kellesz nekem, soha senki más. Légy a feleségem.“ Fodor Évi aztán erre azt mondta: „Majd meggondolom magamat szivem Jancsi, de nekem selyem viganó, drága rokolya, bársony fejkötő, meg rámás csizma kell. Gyöngyöletet akarok élni az urammal.“ Aszondja erre a Jancsi: „Ha velem nem élsz gyöngyöletet, akkor senkivel. Selyemre, bársonyra majd keres a két kezem. Arany házban lakatlak, aranyos mezőn járatlak, rózsákból vetem meg a nyoszolyád — csak a szived legyen az enyém.“ Sokszor bolondos beszédje van ám annak a Jancsinak: az ember megsajnálja érte. Hanem Évinek tetszett a sok aranyos ígért: ezekből tisztára kilátszott, hogy Jancsi bolondabb a többi bolondnál. Azóta nem is igen lehet azzal a gyerekekkel beszélni.

— Hát Évi?

— Hitegeti, csalogatja, játszik vele, mint a többivel. „De nem addig van a!“ — gondolta Jancsi s a mult vasárnap beállított Fodorékhoz s újra megkérdezte a leányt, hogy hát mire határozta el magát? „Semmire“ — szölt a leány. „Ne haragíts meg Évi — tört ki Jancsiból az indulat —

magaddal, az jövő negyvenkilenc esztendő a mig elfoly, ha úgy foly az erdélyi dolog az náj módi, új módi, rossz módi szerint, mint folyt azelőtt negyvenkilenc esztendő alatt, semmit a te maradékok úgy nem folytat, a mint csak most is folynak az dolgok. Isten tudja, ir-e utánam valaki vagy sem, azért irám le, hogy a midőn azok is lassan-lassan elmúlnak, mégis az maradványink emlékezzenek meg régi alázatos együgyűségiben Erdélynek gazdaságáról, az náj módi mellett való koldusságáról. . . .”²⁾

E tény igazságához kétség nem fér. Ez a 49 év bizonyára a 18-ik század első fele, midőn az erdélyi nemzeti fejedelemség elenyészvén, romjain az ausztriai német uralom terjedett el Erdély földén s a magyar társadalmat, lassanként nemzeti sajátságaiából kivetkőztette, csaknem egészen átalakította.

Fontos azonban azon körülmény, hogy báró Apor kézirati művét 1743-ban zöld selyem táblába köttetve felajánló levél (Deducatoria) kíséretében az erdélyi kir. kormányzékhez Kálnoki Mihály postamester útján beküldötte, s a kir. kormányzék levéltárában külön helyre tette el, de a hol az ma nincs.

2) Magyar Történelmi Emlékek stb. XI-ik kötet 443 l.

mert olyat teszek, hogy megemlegeted.“ „No, azt már szeretném látni!“ — kacagott fel Évi. „Hát ha szeretnéd látni, majd meglátod. Az isten legyen irgalmas hozzád!“ Nem szólt többet, hanem a kik látták, azt mondják, úgy jött ki Fodoréktól, mint a kész veszedelem. Azóta he se nézett a faluba. Ott legelteti a csikóit, ott, a róna szélén s isten tudja: mit forgat az alatt a fejében?

*

„Isten tudja: mit forgat a fejében? . . .“

Tekintetem önkénytelenül végig röppent a rónán s a láthatár alján, egy kerek erdő kékes szegélyzeténél pihent meg. Mig Márton gazda rövid kis történetét befejezve elhallgatott: én gondolataimban merültem s csak néztem, néztem a távolba. Jól ismerem azt a helyet, hol a Csikós Jancsi ménese legelészett. Apró arányokban ide tettszett most is egy egész pusztai kép, a harmadfü csikók élénk vihanczolás, a békóba vert lovak lassu ide-oda mozgása, a delelő kút gémje, ostorán a harangozó vederrel — és úgy elképzeltem, hogy Jancsi most mogorván, félkönyökre dülve ott heverész az erdőszél egyik faja alatt s valamit forgat a fejében.

De azt a „valamit“ kivüle csak a jó isten tudhatta.

Tekintetem belerévedt a róna magányába s lassanként egybeolvadt előtte minden kép, minden vonal. Csak úgy gondoltam, hogy látom ezt és amazt — tulajdonképen pedig nem láttam semmit, csak egy szürke térséget, mely fölött a hév levegő reszketett . . .

(Vége következik.)

A KÖLTŐ ÜLDÖZÉSE.

Odi profanum vulgus et arceo.

Horatius.

T. L. barátomhoz.

Nem érti a költőt a pórnép;
Fölötte szárnyal szelleme;
Beláthatatlan fényes útja;

A báró érdekes ajánló levele ez:

„Méltóságos királyi Gubernium!
Jó Uraim!

„Ifjuságomtól fogva ezen az világon legnagyobb mulatságim voltak az tanulás, olvasás és irás. Ezen irásomon kívül — úgy vagyon — édes Hazám dolgairól irtam két könyvet, melynek egyike: Metamorphosis Transylvanice. A másik: Conjuncte Familiae és Hazánkban esztendőnként történt dolgoknak leírása, az, mely két munkám ad Posteritatem meam hagyom, csak: utolsó öregségemben egyebet nem tudék kigondolni, hanem születésem előtt az kiket vagy Historiából, vagy régi Levelekből kitanulhattam, leirtam. Második Tomusban irtam le azokat, az kiket születésemtől fogva vagy üsmertem, vagy másoktól hallottam s eszembe jutottanak, leirván, sokan nagy multságokra olvasták és végtire kértek azon, hogy bár csak ez az egy munkám ne temetődnék el; az Posteritásnál kedves dolog fog lenni, midőn elejeknek neveket, tisztségeket meg fogják látni.

„Jó uraim tanácsából azért akartam az Méltóságos Guberniumnak alázatosan dedicálni eo fine, hogy méltóztatnék az ország Archivumába betéttetni, hogy Posteritásnál elejekben gyönyörködhessenek. Midőn pedig magam csekély munkámmal, cse-

A naptól elvakul szeme;
S hogy fűségét utol nem érik:
A vélt kudarcz bosszantja vérig.

Meghívják olykor lakomákra
S vigad s elmulat darabig.
Percz mulva: méla, zárkozott lesz,
Szelleményekkel álmodik.
A költő méla zárkozását:
Lenéző gúnynak magyarazzák.

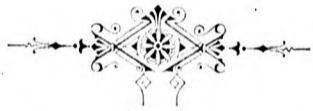
Szünetlen bár a földre hozza
Az égnek drága kincseit:
Világot hint, gonoszt leálczáz
S minden rosztat megédesít;
De ép e fény fáj mindazoknak,
Kik a homályban gazdagodnak.

A Kajafások feluszítják
Ellene a nyers tömeget,
Halántékát tövissel vérzik
S főznek titkon vészterveket,
Fölluerezzák a Galgotára
És sorsot vetnek ruhájára.

A költő erre fölmagaslik
S megrázza lantja hurjait,
A baglyok odvaikba búnak
S szabadon zengi dalait:
A jók s nemesek körülállnak
S csüngnek búbján szép dalának.

Nem! a költőt el nem tiporják!
Dalát ő bátran zengheti,
Az ég haragja száll le arra,
Ki egy hajszálnyit vét neki;
„Nem lesz több zavar“ — szólnak végre,
Ráléptünk a kigyó fejére.

MEDGYES LAJOS,

Nem úgy van most mint volt régen.

— Mese a követvadásztól alatt. —

GYARMATHY ZSIGÁNÉTÓL.

(Vége.)

Mi az Iluska, valamit olvastál pünkösdről?
Hát úgy-e ezen a pünkösden nem volt
itt összegyűlve a család?

Piros pünkösöd napján piros vér
ontását nézte a családod, jó öreg! Meny-
hért bácsi azt mondta erre az esetre:
Jó a virtusod, édes magyarom! Eddig
sárral dobáltuk egymást, nem szeretjük, hogy az
idegenek tisztának lássanak. De mert van olyan
természetű sár is, melynek helyét még fehérebbre
mossa a tiszta víz, úgy gondoltuk, hogy jobb lesz
a kő, annak helyét tudom nem mosod le!

Epen junius volt Iluska — (végre felébredt a
gyermek szívében a gyöngédség és oda ült dédanyja
mellé, hogy meghallgassa, a mit már annyiszor
hallott) — és a nagymama eper-bokrait fehér virág
s egy-egy pirosuló eper borította. Mindég nagyma-
ma kapálta az epres-táblát és szedte a futóindá-
kat, hogy ne futkározzanak erre-arra, hanem te-
remjenek. Teremtek is akkora eprek, mint a te
öklöd Iluska. Nem lát az ember most akkora epre-
ret. Egy élő léleknek sem szabad azokhoz nyulni,
mint a szeme világát, úgy őrizte, hogy legyen egy
tátra való, mikor anyám és testvéreim megérkez-
nek. Az eprek pirosodása nagyon érdekelt, sová-
rogva tekintgettem az epres tábla felé s elhatároztam,
hogy korán reggel kiszököm s biz én meg-
kóstolgom. És másnap, mikor a csordának kiür-
töltek, talpra ugrottam ágyamból és lábujjhegyen
közeledtem nagymama felé, hogy vajjon alszik-e?
Történetesen aludt — mert mint mondani szokta —
szegény nem aludt soha. Meztláb, egy ingbe fu-
tottam végig a kerti úton: a veres-szőlő bokrok
rám hullatták harmatezpejüket s fényes szárnyu
pillék libegtek előttem. Istenem! milyen ragyogók!
is voltak akkor a pillangók! Úgy csillogott minden
a harmatezpepektől, mintha tündér világban lettem

volna. Még a pirkadó napnak is más volt a színe:
rózsapiros volt az, aranyporral behintve. A patyo-
lat rózsas-tóket, a földtől egész fel, nyillás borította
s az egész kert csengett a madár-énektől. Oh, is-
tenem, milyen boldogok is voltak akkor a mada-
rak! Úgy daloltak, úgy csattogtak, hogy repesett
az ember szíve az örömtől . . . ha te azt halot-
tad volna Mari . . .

— Ilus, szép mama . . .
— Igaz, igaz, de hát úgy sem hallottad, ha
Ilus vagy!
— Hallottam most szép mama minden reg-
gel és nagyon szeretem.

Az öreg egy pillanatra haza tért abból a vi-
lágból, a mi olyan szép volt, de már a másik pil-
lanatban újból vissza szolt oda.

— Levendula párkány körítette az eper-táb-
lát; de akkor a levendula nem ilyen szürkés-kék
volt, hanem ragyogó égszin-kék. Rettegve álltam
meg a levendulák mellett: az első bünt mindig fél-
ve, tartózkodva követjük el, előbb vissza is akar-
tam futni, de az eprek felém piroslottak s gyorsan
leszakítottam vagy négy szemet és elfutottam,
ágyamba bujtam: a harmatos ing rám tapadt, de
dideregve huzódtam össze s úgy tettem, mintha
aludnám. Egész nap rettegtem, hogy bűnöm kiderül,
jól emlékszem e nap minden órájára . . .

— Akkor arra is emlékszik szép mama, hogy
ki volt onnan a követ és melyik párthoz tar-
tozott?

— Emlékszem bizony. Akkor a dietákat Erdé-
lyben tartották — már az erdélyiek — a ma-
gyarországiak Pozsonyban. Egy regalista, oh, akkor
deli fiatal emberek voltak a regalisták! Kurizált is
nekem, de ez már későbbi dolog, akkor már nem
voltam a nagymamánál . . . te ismered az én nagy-
mamámat Mari?

— Én Ilus vagyok, nagymama, és nem is-
merhetem . . .

— Úgy, úgy . . . látod, annyi sok esztendő
alatt teméntelen dolog történik s az nem eléggé
átlátszó, aztán, a kik akkor voltak, azokból most
senki sincsen, ez a legsötétebb, azért nem látok
át rajta és el-elfelejtem.

Iluska a mint szép, okos tekintetével nézte

kély állapotom szerint kedveskedném az Méltóságos
Guberniumnak, kívánom, hogy ezután mások
dúsabb és hasznosabb munkával kedveskedhessenek,
s magamat pedig továbbra is ajánlom az Méltóságos
Gubernium gratiájában és maradok³⁾

A Méltóságos Guberniumnak
Al-Torja, 20-ma Juny 1743.
alázatos szolgálója

Apor Péter

Tény tehát, hogy báró Apor két könyvet,
melyek tartalmát is megjelöli, 1743-ban beköltetve
a kir. kormányzékhez adott be, hogy ott a mara-
dék számára megőriztessék. Az is tény, hogy 1732-
ben egy szintén bevezetett művéhez előszót vagyis
figyelmeztetést írt.⁴⁾ Ez előszóból az tűnik ki, hogy
akkor a: Lusus Mundi és Synopsis Mutationum című két műve volt készen, még pedig

az első 1727-ben⁵⁾, a másik 1732-ig terjedő tar-
talommal.

Azon kor szokása szerint az agg tudós ez-
után sem szünt meg munkálkodni, hanem vagy
1732-ki művét tovább folytatta 1743-ig, vagy egé-
szén új, másodpéldányt kezdett és dolgozott ki, a
mint ezt más krónika írók is tették. Így például
Rosnyai Dávid művének több eredeti példánya is-
meretes, mikor ő pártfogóinak készített bővebben
vagy rövidebben, több vagy kevesebb csinnal ki-
állítva.

Sőt úgy látszik, báró Apor művének a kir.
kormányzékhez beadása után is nem volt képes
írásai nemes szenvedélyétől megválni; 1743 után is
folytatta emlékiratait s az a példány, melyből Ka-
zinczy Gábor kiadását rendezte, melyet ő gróf Mi-
kó Imrétől kapott, egy harmadik s valamennyi ad-
diginál teljesebb példány, melyet 1722-től is,
mindvégig (1749-ig) folytattak, toldogattak külön-
böző s néha gyarló kezek; de — a mint Kazinczy
írja —⁶⁾ azt maga a szerző hitelesítette.

A Memmorphosist Kazinczy régibb másola-
tokból adta ki.

Hová lett a gróf Mikó-féle példány? nem
tudom; de hogy a javítások hitelessége igazolható
legyen, fennebb közlöm báró Apor Péter eredeti név-
aláírását, mit ha a szerkesztőség metszetben kiadni
szíves lesz, az olvasó s a ki ma a szóban levő
példányt bírja, összehasonlítván, meggyőződhetnek
a valóságról.

Kiválóan erdélyi dolgokkal foglalkozván nem
rövid írói pályám majdnem egész folyásában: a
kinálkozó alkalmat, hogy br. Aporról némely isme-
retlén részleteket közzé tegyek, nem kívántam el-
szalasztani. Egyik indokom az volt, hogy az irodal-
omtörténetírók figyelmét a mult századi írónkra
vonjam. Ha nem is mondhatni valamely nagyszabá-
sú, rendszeres egésznek művét, annyi bizonyos,
hogy a régi magyar s kivált társadalmi szokások
megismertetésének szüksége lelkében fogamzott meg.
Ő adott annak életet műve által. Kortársain lett
volna a sor — mint ő is írja a kormányzékhez —
hogy az ő gyarlónak általa is megvallott művét je-
lesekkel feledtessék el. Sajnos, hogy nem akadt
folytatója. És így a mult században ő e téren út-
törő, a magyar sociologia kezdeményezője, mond-
hatni megalapítója. A ki e tárgyról azóta írt s még
írni fog, őt nem mellőzheti, művére reflectálnia
kell. S nemcsak a szaktudósok fognak reflectálni,
de a történelem, a mult idők s nemzetünk ősi szo-
kásai minden kedvelője gyönyörrel fogja és sok
haszonnal olvasni a Metamorphosist. Ezért
br. Apor Péter a magyar tudomány barátainak és
művelőinek meleg elismerésére méltó.

JAKAB ELEK.

³⁾ Kir. korm. Levéltár. 1743. 294 sz. alatt.

⁴⁾ Lásd Kazinczy kiadásában az ő Előszava alatt
V. lapot.

⁵⁾ Lásd Kazinczy kiadásában a Lusus Mundi cím-
lapom, a Tartalom utáni számozatlan lapon.

⁶⁾ Kiadványa előszavában a VIII-ik lapon.

szép mamáját, azt gondolta, hogy a ki nyolcz éves korából minden eper levélre emlékszik, hogy zavarhatja össze ötöt, a dédunokát, az édes leánnyal? A gyermek nem tudja, hogy az öregek emlékező táblájáról a későbbi eseményeket szokta le-törölni az idő keze, a távoliak olyan mélyen es-nek a szív felé, hogy az idő az ő hosszu karjával sem éri el.

— Ugy-e Iluska nem végeztem még be, hogy jártam az eperrel? Hogy az első napon nem ke-rült ki semmi, elhatároztam, hogy másnap újból kimegyek és sok epret szakítok. Úgy megbátorod-tam, hogy másnap már nem is futottam. Hanem arra mégis megrettentem, midőn a kakas épen fe-jem felett csapott le az ól híjjáról és egy nagyot kukurikolt: azt hittem a világ omlott össze, el akartam futni, de nem tudtam. A kakas újból ku-kurikolt, jól emlékszem, épen ötöt kukurikolt. Láb-ujjhegyre állott, szemét behunyta, szárnyát össze-csapkodta és a tollak zöldes fényben játszódtak. Akkor úgy kukurikoltak a kakasok. A tyukok is előfutottak és én gyorsan hagytam ott a lármas majorságokat, rohantam az epres-tábla felé. A har-matos úton egy béka szökött fel . . . nagyon un-dorodtam mindig a békától, a csunya békától!

— Hát a békák nem voltak szépek akkor?

— Oh, nem! még sokkal csunjabbak voltak, mint most . . . Nézd, hogy borsózik a bőröm, ha békára gondolok. Vissza is akartam térni, de a kék levendula-koszoruból a zöld levelek közül felém mosolyogtak a rózsá-piros eprek, sokkal több, mint a megelőző napon. Ez meghozta bátorságomat, be-rontottam az eper-táblába és mohón szakítottam az egyiket a másik után. A zöld levelek között még fehérlett egy-egy kis eper-virág, azokban mé-hek döngtek, az érett epren pedig egy-egy darázs dongott. A legszebb epret mikor számhoz akartam vinni, a darázs követte, én elfordultam s a harma-tos levelek között éreztem, hogy lábomra hideg, nyirkos valami tapad, felsikoltottam és ingemmel odaszorítottam bőrömhöz. Béka! béka! — kiáltoz-tam kétségbeesetten, megmozdulni sem mertem. Szegény nagymama hiányos öltözetbe rohant ki, a szolgáló utána. Mi lelt no, mond hát, miért visi-tozol? Bocsd el a lábadat, lássam mi baja, miért szorongatod? Még görcsösebben szorítottam. Er-vel fejthették le kezemet: hát egy harmatos eper-levél volt oda tapadva. Az isten megbüntetett, Ilus-ka, szófogadatlanságomért: hat hétig nyomtam az ágyat.

De isten látja lelkeket, hogy ezentul alotto-mos útra nem léptem, szülőim parancsát szentnek tartottam. Tiszteltem szülőimet és hosszu életü lettem e földön.

— Úgy hát Eveline, Alfréd és Aladár nem lesznek hosszu életűek? s félve gondolsz utána Iluska, hogy talán még a mama sem.

— Hej, Iluskám, szép világ volt az a hajda-ni, nagyon szép! És az öreg csendes lakában to-vább mesélt a dédunokának régen mult idők bü-vös világából. A gyermek ki-kínézt az utcára, egy-egy piros vagy zöld toll után s úgy gondolta, hogy de már igazán szép világ lehetett az, mely-nek már csak az emléke is olyan erős, hogy a szép mamát egészen elfoglalja. Még az sem érdekli, hogy ki lesz a követ?

Te üde arczu, ragyogó szemű gyermek, ha majd az évek fehérre festik hajadat és hamvas bőrödöt redőkbe szedik, épen úgy nem fog érde-kelni, ki lesz a követ, mint szép mamádat nem érdekli most. Hanem azt majd tisztán, édesen mu-tatják emlékid, hogy egy fehér fűtű öreg asszony mesét mondott egy kis leánynak s hogy az az idő akkor nagyon szép volt.

CSALÁDI ÖRÖKSÉG.

Angolból: AMICA.

I.

A régi zongorán, mely a Juanita anyjái volt s a megelőző nap érkezett Burgosból, egy nagy csomó kóta hevert, melyek, mint késő-ben megtudtam, többnyire mind régi spanyol balladák voltak, melyek a régi időkben Mad-rid dicsőségét énekelték meg; néhány családi kép volt a falon s a lobogó tűz világánál oly élethűnek tetszet-tek. A sötét-piros függönyök le voltak az ablaknál eresztve s a kis salont oly kedves otthonává tette. A tűzhely mellett levő asztalon egy nagy virágházi bok-réta diszelgett s imitt-amott a szegletekben szoba-nő-vények voltak elhelyezve.

— Juanita — mondá Fernando, midőn a cseléd egy tele tálcával belépett — a chocoládénk után éne-keld el azt a régi dalt, az én kedvenc darabomat Don Quichotról.

A fiatal leány nem válaszolt; hihetőleg nem hal-lotta a testvére kérését.

— Juanita, mennyit adjak a gondolataidért? — kérde Fernando nevetve. Nagyon mélyen el látszasz merülni.

— Ingyen is megmondom — volt a válasz. A vasuti kocsi-ban levő tegnapi vis-á-vismre gondoltam.

— Valóban! Urfi volt vagy kisasszony?

— Egyik sem. Egy borzasztó ember, kiállhatat-lan, visszataszító arczal. Mit gondolsz, ki volt? — kérde az egész testében végig borzadva.

— Képzelmem sincs róla — válaszolá testvére; de ha olyan borzasztó volt, miért nem mentél más kocsi-ba?

— Nem lehetett, mert akkor ugrott be, mikor a vonat már megindult s kénytelen voltam negyven mértföldet vele utazni. A gyorsvonat volt, tehát csak a nagy állomásokon állott meg egy pár percig.

— De ki volt útítársad? Reményem nem volt semmi kellemetlenség veled?

— Oh, nem, bizonynyal nem! Folytonosan aludt — szerencsémre — de milyen utitárs! Képzeld, az a barna egyenruhás ember volt, a ki Burgos mellett a veresre festett bekerített épületben lakik — a ho —

— Juanita — szakítá félbe testvére elhalványult arczomra pillantva — danold el csak azt a nótát, a melyiket mondtam, tedd meg kedves!

A leány arczát a harag pirja borította el e fél-beszakításra, de felkelt s a zongorához ment, a dal keresés közben egyszerűen csak azt mondva:

— Fernando, udvariasságodat nem sokat művel-ted Madridban.

A dal bevégeztével megköszöntem a Juanita szí-veességét s miután visszanyertem nyugalmamat, megdi-csértem gyönyörű contralto hangját s jó éjt kívánva távoztam.

Fernando haza kísért s út közben cibeszélte, hogy miután anyjuk meghalt, Juanita nevelőnői állo-mást kénytelen keresni s e célból jött Madridba.

— Én örülök, hogy közelemben fog élni — te-vé hozzá. S hallgass ide Alfonso, hangomat hihetőleg gyakran fogod szálláson találni; de szükségtelennek tartom, hogy valódi nevedet tudja, ha csak te nem akarod vele tudatni.

— Jobb szeretem, ha nem tudja — válaszolám lassu hangon.

— Nem azért mondom, mintha Juanitában az valami különbséget tenne — folytatá Fernando gyor-san; ő sokkal nemes lelkűbb, minthogy ilyesmit felté-telezek róla; ő nem törődik azzal, hogy mit mond a

világ, ha saját érke azt mondja, hogy helyesen cse-lekedett. De ismerem érzékenységedet s tudom, hogy téged feszélyezne a dolog.

— De te is hallottad, hogy mit mondott Car-losról? E tény felett szavai eléggé bizonyítják ér-zelmeit.

Hogy is ne! te nem vagy Carlos! Ha ő volnál, no természetesen az nagy különbség volna! Alfonso, hagyd el ezt a tulságos érzékenykedést.

— Hála az égnek nem én vagyok az a szeren-csétlen teremtes — mondám, barátom beszédének az első részére válaszolva — legalábo ez idő szerint nem én vagyok. De ki tudja, hogy mi lesz a jövőben sorsom!

— Mendoza, ne legyél bolond — mondá bará-tom feddő hangon; a jövő titkát fátyol fedi előttünk, hagyd te azt magára. Jó éjt pajtás.

S kezet szorítva elváltunk.

II.

Juanita két hétig a testvérénél maradt s akkor új kötelességei betöltésére távozott.

Minden este találkoztunk a Fernando szállásán s aztán hármascskán együtt mentünk valami nyilvános mulató helyre. A két hét eltelté előtt már jóval fél-tem közeledő távozásától s midőn elbúcsúztunk, az egész világ üresnek tetszett előttem. Ekkor jöttem tisz-tába magammal, hogy Torrodeas Juanitát mily benső-séggel szerettem, sőt azt is éreztem, hogy ő sem kü-zönyös irántam. Néhány óráig ez édes boldogságnak en-gedtem át magamat; de fájdalom, a keserű ébredés hamar bekövetkezett!

— „Észtelen, bolond!“ — ismétlém keserűen, midőn elmenetele után való éjszaka öltözetemben vetet-tem le ágyamba magamat s nyugtalanul hanykolódtam.

— Örültség volt tőlem — folytatám — egy pillanatig is azon álomban ringatni magamat, hogy származásomat tudva feleségem legyen. Ha megmonda-nám neki, bizonyosan sajnálna, mert jó szívé, de visz-szaborzadna attól a gondolattól, bensőbb összeköttetés által családom tagjává lenni. Oh, ez a rettenetes örök-ség! Mikor és minő sötét végzet hozta ezt reánk?

Tulságos érzékenységem még nagyította előttem a bajt, most még szerencsétlenebbnek éreztem maga-mat s még több időt töltöttem kegyetlen sorsom feletti bánkodásban.

— S a rettenetes örökség valamelyik nap még reám szállhat — ismétlém egész testemben megrázkód-va talán századikszor ez éjjel. Ez elviselhetetlen gyöt-relem volna! — folytatám tépelődésemet. Minden ide-gem fellázad ellene. Megszökés, menekülés, a halál, vagy bármi, csak az nem! És én házasságra mertem gondolni! Örültség, örültség!

Hajnalkor kiugrottam az ágyból s rettenetes láz-tól kinoztatva, óráig jártam le s fel a szobámban.

A rendes időben háziasszonyom behozta reggeli-met, egy csésze chocoládét, egy szelet kalácscsal. Ag-godalmasan nézett reám, bizonyosan megijedt különös modoromtól s dúlt arczomtól és részvétellel kérdezte, hogy nem tehet-e valamit érettem.

— Távozzék — volt a válasz jóindulatu kér-désére — távozzék.

Indítványozta, hogy orvosért küld, mert nagyon rossz színben vagyok s betegnek látszom.

Az ajtóra mutattam, azt mondva:

— Nincs semmire szükségem; távozzék; ne za-varjon meg; egyedül akarok lenni.

Az asszony nem tett több észrevételt, de nyug-talanul nézett reám, a mint a szobából távozott. Ab-ban a pillanatban, hogy a küszöböt átlépte, betettem az ajtót s a kulccsal bezártam.

— Dologra, dologra! — kiáltám izgatottan — dologra, jobban, mint valaha, hogy ne legyen időm gondolkozni, hogy e kedves arc emlékémet kitépjem szívből.

Leültem íróasztalomhoz, felkaptam a pennát s lázas izgatottsággal elkezdtem írni. Épen az indiai lázadások és öldöklésekről készítettem egy röpiratot. Gondolataimat e tárgygyal akartam elfoglalni, de hasztalan. Két alak állott köztem és a papiros között. Juanita halványan, elkeseredve, férefordított haragos tekintettel s megvető mozdulattal távolítva el magától; s oldala mellett testvérem, ki ördögi gúnymosolylyal durva állatias arcán, magához int.

Végre iszonyu erőfeszítéssel uralkodtam szellemi gyötrelmemem és sikerült figyelmemet az előttem fekvő lapokra fordítani. Hogy miképen tudtam elvégezni? magam sem tudom megmondani; de egész nap irtam késő estig, válasza sem méltatva az ajtómon ismételt többszöri kopogtatást s háziasszonyom kérelmét, hogy ereszsen be. Üteteim sebesen vertek, fejem égett, agyam kábult volt s úgy éreztem, mintha szemeim ki akarnának üregükből ugrani, képzelődésem pedig csufondárús rémképeket alkotott körültem, ujjongó tömeg mutatott reám s a szobámban levő ismerős tárgyak idegen alakokat váltottak. És ez idő alatt a reggelizésre behozott chokoládé és kalács érintetlenül állott asztalomon.

Végre e tulfeszültség engedett s a szél fuvalmában s az ablakomhoz verődő eső-cseppek zajában azoknak a nyögését s lépteit véltem hallani, a kikeről irtam. S midőn reszkető ujjaim már nem tudták tovább a pennát tartani, valaki erőszakkal lépett be a szobámba és én e zajra kétségbeesett gyötrellemmel ugrottam fel székből, attól félve, hogy képzelődésem születe agyremeim jönnek utánam, felfedezve, hol és kilétemet, hogy vigyenek magokkal, de hová? kihez? és miért? Oh ég! a bátyám megüresedett helyét betölteni, az ő rettenetes kötelességét végezni.

Agyam szédült s leestem a földre s egy időre az ész elhagyott és delirium uralkodott felettem,

Néhány hétig nem tudtam magamról, sem azt, hogy hol vagyok, sem azt, hogy ki ápol, nem tudtam semmit, teljességgel semmit.

Az első dolog, a mire visszaemlékeztem, egy női hang volt az agyam függőnye megett, szelid női hang, halk suttogás; de rögtön megismertem, hogy kinek a hangja.

Sok idő telt el, míg teljesen meggyógyultam s a javulás unalmas és hosszantartó idejében Fernando minden este meglátogatott. Ő mondta, hogy erős agyvelőgyulladásom miatt a sir szélén állottam s apránként elbeszéltem vele betegségemnek minden egyes részletét. Őrjöngésemnek mindig ugyanaz az egy tárgy volt — vért láttam magam előtt, vért, az én kezem által kiöntött vért; a Juanita fehér ruhájára vér folyt kezéről s ő róla, kit feleségemnek hittem, gyermekünk-re csepegett a vér.

Azt mondta Fernando, hogy szívzaggató kiáltásaim ilyenkor rettenetesek voltak, a mint őrjöngésemben meg akartam a piros vér ömlését gátolni, de hasztalan, mert mindegyre ismét csak azt véltem magam előtt s kedveseim látni.

— Fernando — kérdém aggodalmasan — hallotta ezeket az őrjöngéseket nővéred?

— Igen, hallotta.

— Jól van — mondám; jobb így, hadd tudja ő is.

Kevés idő múlva ismét kérdezém:

— Mit mondott Juanita?

— Sajnál, véghetetlenül sajnál, mint mindenki, a ki téged ismer, kénytelen tenni.

— Itt hagyott, midőn megtudta titkomat? — kérdém.

Oh nem, hogy hagyott volna! Sirt az ágyad mellett s azt mondta: „Szegény fiu, szegény fiu; ő oly érzékeny és mélyen érző; nagy csapás lehet ez reá nézve.“

— És azután is eljött látogatásomra? — kérdém élénken.

— Igen, eljött, a milyen gyakran csak tehetted. Juanitát nem láttam többé, mert attól a naptól kezdve, hogy öntudatomat visszanyertem, nem látogatott meg többé. Fernando mondotta, hogy nincs megelégedve helyzetével, nem érzi magát boldognak azon család körében, a hol van; de részletesebb magyarázatot nem adott.

Végre az egészségem teljesen helyreállott s szokott foglalatosságomat megkezdem.

(Vége következik.)

Egy pessimista naplójából.

Elkeseredés, különösen a politikai lelkesedés nem egyéb, mint éretlenség. Miért lelkesedni? Valami mulandó iránt?

Krisztus, egy Luther, egy Spinoza éltek és küzdöttek és ma, a villanyosság évszázadában, a reakció küszöbén állunk. Nem szól-e minden jel e mellett? Zsidóhiteczek és nemzetiségi viszályok, épen mint 1000 év előtt.

Engedjük csak működni a „jóságos“ gondviselést.

*

Mily sok embernek van érveke a jó iránt és mily kevés ember jó.

*

Bizonyára nem nagyon nemes ténye egy férfinak, midőn nőt sért. De a nő oldala mellett rendszeren egy „védő“ áll, ki a boszu-isten szerepét többé-kevésbé sikeresen átvállalja.

A leggyávább és legnyomorultabb dolog, midőn a nő sérti a férfit, mert ennek a lovagiasság codexe értelmében nem szabad boszút állania.

*

Az ugynevezett „bátorságot“ erénynek bélyegezték, valószínűleg csak azon egy okból, mert némi elzüllöttséggel, némi életmegvetéssel tanúsítható csak könnyen.

A legtöbb esetben is a „bátorság“ a testalkatnak egyik jó tulajdonsága és többnyire fizikai erővel áll kapcsolatban. Csak erénynek ne kereszteljék el ezen tulajdonságot.

De szomorú bátorság pl. az, ha az ember affektált közönyösséggel (mert igazságszerető ember nem fogja tagadni, hogy affektált) egy pisztoly csöve elé áll, szomorú bátorság, mert ennek anyja a hiúság.

Csak senki ne említse nekem a párbaj szükségét. Két ember közt, kik közül csak egynek is esze van, nem kényszerűség a párbaj. Persze! Két bolond legheylesebben cselekszik, ha agyonlővi egymást. De fájdalom! épen semmi sem oly ragályos, mint a bolondság.

*

Megbotlott leány! Mily megvetéssel ejti ki a férfi e szót. A hős! Egy gyenge nőtől kíván oly jellemerőt, miről ő maga nem bír. (Hányszor botlik ő?) Vagy birja? Birja a férfi azon jellemzőt? Verdesd melledet olvasóm s szólj igazat. Birsz azzal?

A cynismus rendszerint csak egy visszatartott köny, egy aggságtól szennyessé vált könyccsepp.

*

Az érzékiességnek szüksége van egy udvarmesternőre: az álszeméremre.

*

„Egy pogány fiu megtérítése szent Bonifaczius által.“ Ábránd zongorára St. Francziskustól.

Már maga a czim hangulatot kelt, hát még a kivitelt!

Mindjárt az első ütemekben néhány borzadalmas dissonancia festi előttünk a kinokat, melyeket a pogány fiu a szent térítési kísérleteinél érez; a rákövetkezők „Religioso“-menetben a templomi karénekek módjára végleges megtérítését adják tudunkra. Hullámzó, de — fájdalom — játszhatatlan futamok jelzik a folyó mormolását, melyből a szegény fiu a keresztvizet kapja. Némi gondolkozásra csak egy három ütemes pausa ad nekünk alkalmat, mely váratlanul elébünk mered. Vajjon vízbe fut-e a végén a pogány fiu? Úgy kell lenni, mert e pontnál a játszó is levegő után kapkod. A mi aztán ezután jó, annak a megváltásról kell szólni. Az ember érzi, a nélkül, hogy tovább játszaná.

*

Igazán, soha sincs nyugta az embernek. Ha a tigrisektől megmenekszik, a legyek kínozzák; ha a szive nem fáj, fájnak a tyukszemek; ha a boszus naptól egy rövid délelti álomra akar valamiképpen elcsenni az ember, megjelenik egy sipláda és elnyöszörgi a Cornevillei-keringőt!

Aztán ne legyen az ember pessimista?!

LÁNYI ERNŐ.

AKADÉMIA.

A magyar tud. akadémia II. osztálya f. hó 18-án Tóth Lőrincz elnöklete alatt ülést tartott. Az első felolvasást Knauze Nándor r. t. tartotta Drégely váráról, ismertetvén a város. a vár s ennek ostromának történetét.

Utána Szentkláray Jenő tartott igen érdekes felolvasást a királynaszadosokról. Magyarország honvédelmi intézményei közt — ugymond felolvasó — a legrégebb időktől a mai napig egy nevezetes hadi tényező szerepel, mely azonban irodalmunkban sem hadi-történeti, sem kulturális tekintetből figyelemre méltatva eddigelé még nem lett. Ez a Dunán szerepelt hajóhadak, nevezetesen pedig a magyar naszadosok fejedelmi hadának intézménye. A magyar hadrendszernek már első európai alakulása idejében, a lovasságon és gyalogságon kívül még egy harmadik hadem is tért kezd vala foglalni a magyar hadseregnél: a királynaszadosok dunai hada. Ez volt hadseregeink ékessége, díszes s olykor legfélelmesebb osztálya. Ez adta meg háborúra vonuló seregeinknek a tekintély nagyobb súlyát. Korára nézve ez az intézmény majdnem egy idősebb a magyar királysággal. A XI. század óta állandóan lényeges alkatrésze nemzeti hadaink szervezetének, a nélkül, hogy azt átható tanulmányozás mellett eddigelé tudomásul vettük volna. Találkozunk vele a magyar hadsereg számos világtörténelmi viadalaiban.

Sokszor egészen magára hagyatva bástya gyanánt öntestével torlaszolja el és fedezi a haza hátait, vagy ketté metszi a Dunán, Tiszán, meg a Szávan az ország szívébe törekvő ellenséges hadak országújtját. Védelmezi az országot északon a német császárok telhetetlen hódítás szenvedélye, dé-

len a hatalmas bizanti birodalom, majd a keleti barbár világ rettentő inváziói ellen. De műveltség-történelmi szempontból is érdekes egy olyan hadi intézmény hazánkban, melynek élén néha külföldi tapasztalatokkal bíró világlátott és tengeren képzett jeles katonák, vagy befolyásos magyar főrendek és kiválóan kegyelt udvari emberek állottak. A naszádosok gyakorlati nautilus iskoláiban, ugyyszólván éjjel-nappal a víz hátán, neveltetett és edződött már a zsenge gyermekkortól fogva, egy állandó legionarius magyar „militia navalis”, mely a hadmesterséget valóban művészet gyanánt és antik formák szerint gyakorolta s mely a hőselkűség, kitartás és fegyelem szigorú kellekein kívül még tulajdon fegyverzettel, felszereléssel és tulajdon folyambeli stratégiával bír.

Meghonosítá hazánkban a hadi hajó és hidépítés mesterségét s már a XV. században hajóépítő népes gyártelepeket létesített, melyek czéheiben a hajóépítés technikája oly fejlett tekintélyre emelkedett, hogy még Bécsbe is tőlünk szegődtek a hajóépítő pallérokat.

Ezután áttér a szerző a dunai hajóhadak történetére, melyet részletesen és alaposan ismertet. A munka legeredetibb részét képezi a fejezet, melyben a királynaszádosok hadi szereplése a magyarországi ráczság első öntudatos teritoriális aspirációival jó causalis nexusba. Radics Basics, a Bakicsok és Csernowics Iván, „a hirhedt fekete ember” befolyása a naszádos hadra s annak majd a magyar, majd a német párthoz való pártolása, számos eddigé ismeretlen levéltári anyaggal világított meg. A terjedelmes munka utolsó fejezeteiben a magyar naszádosok hadszervezete és társadalmi llása van kimerítő részletességgel tárgyalva. Bár szerző az idő rövidsége miatt munkáját csak töredékesen mutathatta be az Akadémiának, mégis már magának a munka conceptiójának újdonsága s a fontos tárgy, melyet az felőle, újabb tudományirodalmi termeléseink közt egyik legérdekesebb jelenségévé teszük Szentkláray ezen művét. S azért méltán megérdemelné a felolvasás azt az elismerést, melyben az akadémiai tudósok részesíték. Egyéb tárgy nem volt.

A Kisfaludy társaságból.

A Kisfaludy társaság 18-án délután tartott utolsó ülést. A folyó ügyek közt a titkár bejelenté, hogy Pálffy Albert regényéről: „Egy mérnök regénye,” a bírálók: Gyulai Pál és P. Szathmári Károly kedvezőleg nyilatkoztak. A mű a társaság kiadásában fog megjelenni. A felolvasások sorát Vargha Gyula nyitotta meg Schiller fordításokkal. Utána Beöthy Zsolt mutatta be Vajda János „Otthon” című szép költeményét, melyet a közönség nagy tetszéssel fogadott. Ugyanesak Beöthy olvasott fel Pálffynak előbb említett regényéből két fejezetet. A regény hőse Szabolcsi Gábor, egy úton született árva, kinek apját, anyját senki sem ismerte. Mint konviktusbeli növendék végzi iskoláit s már első éves korában feltűnik azzal, hogy tud francziául beszélni, mert — mint mondja, anyja mindég e nyelven beszélt vele. 23 éves korában mérnöki diplomát s e minőségben alkalmazást nyer vasuti építkezéseknél. Szatmár megyében méri ki a vasutvonal irányát, melynek útját állja egy sirdomb s fehér sirkeresztje. A sirra egy báróné visel gondot, kinek egy 12 éves lánya van. A hantok alatt gróf Szabolcsy Gábor 1849-iki honvédeztudós ham-

vai nyugszanak. Eddig viszi a történetet a felolvasott két fejezet, a hol már sejteti a szerző, hogy gróf Szabolcsy Gábor a regény hősének atyja.

Szász Károly Kacziányi Géza vendégtől mutatta be „Alice” költői beszélyt. Hősnője egy kis városban nyilott szép virág: Fehér Alice, kit egy „Világkiállítási szépségek albumá”-ba arcképeket gyűjtő fotografus fedez fel s az által a leány boldogtalanságának okozója lesz. A fénykép nyomán Budapesten ünnepelni kezdik a „legszebb leány”-t, arcképét közlik az ujságok stb. úgy, hogy a roszt regények által elcsavart fejű Fehérné kicsinyelni kezdi leánya völegényét, Dezsőt s leányát is annyira elbolondítja, hogy az öngyilkosságba kergeti völegényét. A verses regény ez első része 3 éneket tesz ki, a többi 5 ének Alice budapesti szereplését adja elő, mely alatt egymásután részeseül csalódásokban s egy gyűlölt férj nevévé lesz, majd egy mágnás kedvesévé: így lassanként sülyed, elzüllik s eltűnik a homályban. A bemutatott 2-ik ének Alicenak és anyjának Dezső családjánál tett látogatását adja elő. Az ülés e felolvasással véget ért.

PESTI POSTA.

XI.

Budapest, június 17.

hát mi már tul vagyunk rajta, a nagy mozgalmon, önök épen most viaskodnak, képelem mily derekasan s én a legnagyobb kivánesiséggel várom az eredményt. Az igaz, hogy gyönyörűséges állapotok vannak most azon a kedves kincses Kolozsváron! Szinte ujong az ember lelke, mikor a híreket hallja vagy olvassa. No de hagyjuk el! Ha erről akaraék irni, úgy levelem teli lenne gondolatjelekkel, azokat pedig nem tudja mindenki elolvasni.

Itt megtörténtek a választások, zene-bona nélkül. Láttam népesoportosulásokat és tömérdek katonát, szuronyos fegyverrel. A Mihasznaikat majd elvitte az ördög mérgükben, hogy nem akad semmi dolguk, holott ők úgy felkészültek. Egy kis elégtételük azonban mégis volt este hat órakor a királyutezában, hol az egész néptömeg borzalmára, négy rendőr és két katona kísért egy foglyot. Midőn láttam, hogy az egyik rendőr a gallérját, másik a nyakát, harmadik a kabátját, negyedik a kezét fogja s elől-hátul szuronyos fegyverrel katona kíséri a pelyhes állu ficzkót, azt gondoltam, hogy bizonyosan légbe akarta röpíteni az egész Erzsébet várost, később tudtam meg, hogy átfurakodott a cordonon, megirigylve a potyára sörözőket . . . ez volt a borzasztó vétség, melyért haton kísérték a börtönbe . . . lehet talán Sziberiába expedíóják.

Bizony nem tudom én mi jobb, élezni a mostani állapotok felett, vagy komolyan venni azokat? mert az élez epévé változik, a komolyság pedig kétségbeesést vagy undort kelt az emberben.

Egy szemégtödrben, melybe évtizedeken át hordják a rongyot és hulladékot, nincs annyi szenny és piszok, mint napjaink társadalmi és politikai világában. Nem irigylésre méltó roszt és undok mesterség jutott azoknak, kik ezt a szemégtödröt ki akarják tisztítani! . . . És lehet-e? . . . Vajjon el fogják-e érni céljukat az illetők? . . . Nem hiszem!

Annyi a folt a társadalom testén, hogy ide nem elegendő néhány pecséttisztító. Itt „nagy

mosást” kell tartani. S ez a „nagy mosás” már nincs, nem lehet messze!

A nép elégedetlen!

Ez hallszik mindenfelől, a hová az ember tekint. A nép elégedetlen sorsával, elégedetlen a társadalommal, a kormányval és önönmagával.

De hát mi az a „nép”? Melyik része az az emberiségnek, mely ilyen elégedetlen mindennel? Felelet rá: az igavonók megszámlálhatatlan ezrei.

Azon része az emberiségnek, mely dolgozik és nincs hová pihenésre hajtsa fejét; melynek homloka veritékben uszik s nincs, ki azt felszárítsa; mely küzd azért: hogy mások élvezzenek, kik lehetetlenné teszik számukra a pusztá megélhetést.

A kőműves, ki másnak palotákat épít, melyek tul vannak tömve a pompa és pazar fény minden elképzelhető kincseivel, maga pedig redves pinczedubban nyomorog, minden perczen készen a megletetésre, hogy a házi ur családotól együtt kikergeti.

A lakatos, ki zárazon töri fejét, miket pénzeszekrényekre alkalmazzanak, melyek azt a kincset őrzik, mit valamelyik zsebrák pusztá neve aláírásával szerzett, ő maga pedig nem csinálthat kopersót, hogy gyermekét eltemesse.

A kovács, kinek arczát égeti az izzó vas, midőn kereket abranosz a hintók számára, melyeknek könnyed rugóin, művészi kényelemmel összeállított párnáin, egy ingyenelő parvenu nyújtózkodik, ki tömérdek vagyonát egyedül azzal szerezte: hogy néhány perezig oltár előtt állt gazdag leánnyal; — az ő leánya pedig kénytelen magát a prostitúto karjai közé vetni, hogy éhen meg ne haljon.

A nyári munkás, kinek teste görnyed, hogy főnöke pezsgő mámorban fetrengjen a hozzá hasonló herékkal, e Pharaokkal, kik korbácsolják a munkást, ki dicsőségükre piramisokat épít.

Ez az a nép, mely elégedetlen, mert mikor már százába akarja tenni a nehezen szerzett falat kenyérrel, előáll a társadalom s azt mondja: „Annak a falat kenyérnek egy része enyém!” Aztán jön az „am s nem is kérde, csak letör egy másik darabot a kenyérből, mondva: „Ez nem a tied, ezzel tartozol nekem adózni!” s így a nyomorultan küzködő számára marad egy morzsa, mely csak növeli éhségét, a helyett, hogy esillapítaná.

Pedig az éhes ember irtóztató. Lerágja a húst a saját testéről! Az is mindegy, akárhogy nevezzük el ezeket az éhes embereket. Nihilisták, lázadó irrek, anarchisták, socialisták stb. ez mind egyre megy, csak éhes emberek ők, kik jól akarnak lakni.

„Az idők méhe sokkal viselős, minék meg kell születni!” . . . Rettenetes napok fognak jöni. Harez leszén, melyet nem lehet elfojtani, szítani pedig nem kell. Nem lesznek ott vezérferfiak, nem lesznek ott kortesek, mert egy akarat és egy eszme fogja vezetni a harezoló tömeget. A veriték harezá lesz ez a semmittevés ellen. A munkás méhek fognak fellázadni a herék ellen.

Ma napság csak igavonók vannak és hajcsárok. Vigyázatok azzal az ostorral, nehogy a ló megbokrosodjék s össze ne törjön mindent, a mi környezi! . . .

GABÁNYI.

NYÁRI SZINHÁZ.

Arany kakas.

Irtta:

DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Junius 14-én új ember, új darab jelent meg a színirodalom terén és a színpadon. Dr. Ferenczi Zoltán, „Arany kakas” című 5 felvonásos eredeti népdramáját adták elő. Az érdekelttség minden új darab iránt természetesen, annál természetesebb volt nálunk, midőn társas életünk s a kolozsvári tanári testület egyik fiatal tagja új téren mutatta be magát. A közönség, jó barátok és ismerősök szép számmal jelentek meg a nyári színházban, érdeklődésüknek tapsaikkal s minden felvonásban a szerző kihívásával adván kifejezést. A darab meséje a következő:

Hajnal Antal vagyonos földmives, tisztességes, de hiu felesége s a faluban legszebb eladó lánya van, kiért két legény szíve dobog. Az egyik Homokay Ferkó, szegény, munkás fiú, a másik Bezeredy Almás Pista, 6 telke van, elkényeztetett, csapodár és önhitt gyerek, kinek szerelmeskedését már sok leány bánta meg s kit hetykeségeért, gazdagságáért „arany kakas”-nak gúnyol a falu. Az első felvonásban bemutatja jellemvonását, de azt is elárulja, hogy Katiczába (Medgyaszai Evelin) igazán szerelmes. Nem remélvén saját emberségéből szerencsét, a falu gonosz kuruzslójához, Petáknéhoz fordul, ki nem győzi eléggé bátorítani, a más leányokkal szemben oly szerencsés fiút. A találkozás egy táncmulatságban foly le, hol Katicza is megjelenik édes anyjával, ki inkább szeretné, ha Bezeredy Pista venné el leányát, s midőn látja, hogy ez Ferkóhoz húzódik, figyelmezteti leányát, hogy nem illik csak egy legénnyel táncolni. A leány oly feltétellel enged anyja intésének, ha Pista kéri le hamarabb a tánczra. De Ferkó ismét megelőzte. Pista dül-fül dühében s mikor már mindenki tánczra kerekedett, ő is felkapja Sisák Pannát (Gerő Lina), kiről megtudjuk e jelenetben, hogy Pista szerelmének áldozata. Végre megnyeri a harmadik tánczra Katiczát. Lassúval kezdi, de nem elégtű ki: frisszet huzat, fölhevülteben megcsókolja Katiczát. Ez kitörésre juttatja a két legény közötti vihart: birokra kerül a dolog; Ferkó a jelenlevők örvendezése közepette földhöz vágja Pistát, elismereti vele hibáját s ott hagyja a porban. A mulatság szétoszlik, Pista még ott marad dorbézolni, de Petákné tanácsára boszut forral, hogy béreseivel vereli meg Ferkót, midőn este Katiczánál megjelenik a kerítés mellett. A találkozás megtörténik s szerelmesünk megegyeznek, hogy Ferkó megkéri Katiczát másnap, Pista pedig elkésik a veretással s Ferkó helyett a koresmából kilökött Muki bácsit páholják el a béresek. Ismét kudarc.

Másnap csakugyan bekövetkezik a kézfogás, de megelőzőleg egy családi jelenetben összetűz a két öreg leányuk jövője felett. A szenvedélyes férj hevesen vitatja, hogy leánya kezére érdemesebb egy becsületes, munkás, szegény legény, mint a jellemtelen, dologkerülő gazdag. Hajnalné nem ily érzékeny, ő azt tartja: ott a boldogság, a hol van gazdagság. Ferkó megjelenik, mint kérő, Bezeredy Pista itt is fondorkodik, hol égésről hoznak hírt, hol patingtót kérnek, hol a Pista disznainak turkálásáról beszélnek, hol fenyegetőznek, kövel dobálnak. Hajnalné mindannyiszor félbe akarja szakítani

játékát s a nélkül, hogy tudná, mily jelentőségű dolgot cselekszik, midőn Homokay F. halálára, mint szemtanu esküszik meg: önmagára vall. Homokay Ferkó megjelenése a törvényszék előtt oly lesújtólag hat reá, hogy megőrül.

A figyelmes néző részvétellel kíséri Pista jellemében a nemes szeretet küzdelmét azon rút szenvedéllyel, mely őt Ferkó ellen erőszakoskodásra, Katicza ellen csábításra ingerli. E részvét felébrésztése mindenesetre szép és kitűnő vonása darabunknak.

Katicza tüzről pattant, őszinte leány. Szíve választottjától egy pillanatra sem tér el. Édes apját szereti inkább, ki nem gátolja szerelmét. Az esküvő alkalmával is töle búcsuzik el melegebben. Mint asszony, hű férjéhez, szorgalmas, dolgozó menyecske s midőn férje uráért kell boszut állnia, sorsát s műveltségét túlhaladó okosságot, ravasz-ságot, de megmagyarázható gyűlöletet árul el. Álljunk meg itt egy kisé, vizsgáljuk aprólékosabban a darab ezen részét, melyben szerintem egy lényeges és egy alaki hiba van.

Lényeges hiba az, hogy szerzőnk igen kényes boszuló fegyvert ad a menyecske kezébe. Nem valószínű, hogy falun s a darab szerint szemtanuk előtt, végig lehessen játszodni az ismert szerepet, a nélkül, hogy a menyecskének aggodalma támadna becsülete fentartása iránt. A nép azon küdnék, hogy halva látta férjét. Sikerül csele; a törvényszék előtt megesketteti, de az eskü pillanatában belép a felgyógyult Ferkó s ez oly mélyen hat Pistára, hogy megőrül. Ez a büntetés.

A darab alakjai szerencsésen vannak választva a népeletből. Kidolgozásuk kerekded és következetes. Hajnal uram vérmes természetű, indulatos; ellenkezés, bánat vagy öröm egyiránt hozza tüzbe, de a mit akar, véghezviszi. Erkölesi életnézete az, hogy többet ér a szegény, de munkás, mint a gazdag, különben tivornyázó ember. Nem barátja a koresmai mulatságnak. Jelleme férfias és természetes.

Hajnalné asszonyom jó és ügyes asszony; de egy kisé követelő, durezás, ezen kívül gazdag vőre vágyik, hiúságát csak a gazdagság elégtű ki s e miatt még a saját körében jelentkező erkölestelenséget sem itéli el oly szigorúan, mint Hajnal uram. Ezt nem meggyőződésből teszi s épen ezért nem is viszi törésre a dolgot; sőt női természetének engedve, ha kedvedlenül is, de meghajlik férje akaratára előtt. Szerzőnk finom tapintatot árult el, midőn a hiúság és erköles közötti harcban ez utóbbinak adta a győzelmet.

Bezeredy Almás Pista, a darab hőse, örökségét fogyasztja, vígan él, sok lányt elbolondít, csak Hajnal Katicza szeretetét nem bírja megnyerni. Szerelme mély és igaz s ez által rokonszenvet ébreszt; de a sikertelenség, a dölyf és erőszak szenvedélyét ébresztik föl benne; ehhez járul, hogy öreg néje, Petákné, még fokozza szenvedélyét, sőt bátorítja is az erőszakoskodásra. A fény mellett tehát megjelenik az árnyék s ez folyton sötétül, mignem egészen éji homályba borítja Bezeredy Pista szerelmét. Ő maga folytonosan küzd magával, tisztességes akar lenni, de rossz szelleme, Petákné, mindig biztatja az ellenkezőre. Végül, midőn Katiczát, mint menyecskét sem csábíthatja el, szerelme fénye ellobban, helyébe a boszu lángja lép s e pillanatokban távol a falutól rálő Homokay Ferkó. Azt hiszi, hogy megölte s most bűnével terheltet ismét visszatér az általa özvegynek hitt Katiczához. Ezután végzete gyorsan sodorja azon hálóba, mely értelmét és életét semmisíti meg. Szerelmi vakságában nem veszi észre Katicza merész

a kérést, Hajnal uram azonban nem tágit, a míg be nem fejeződik. A 3-ik felvonásban foly le a lakodalmi jelenet, melyben jellemzően s szépen búcsuzik el a menyasszony anyjától és apjától, mielőtt az esküvőre indulna a lakodalmi menet. A két öreg otthon marad, de az asszony nem vesz részt férje örömeiben, sőt a viszály fölülül s Hajnal uramat a nagy öröm s talán a felesége ellenkezése miatt is, guta üti meg. Pista itt is csak azt sajnálja: miért nem ütötte meg a guta egy órával előbb.

A bekövetkezett házasságba Hajnalné is belenyugszik, mert átlátja, hogy Ferkó jó gazda. Pista azonban nem nyugszik. Előbb a menyecskét akarja elcsábítani, de ez az erőszakoskodó ifju nyakken-dőjét úgy ráhuzza torkára, hogy szinte megfullad. Az új kudarc még gonoszabb lépésre ingerli Pistát. A városba távozó férjet útközben meglovi, pénzes tárczáját kiragadja zsebéből, hogy rabló-gyilkosok tényének tűnjék föl. A veszélyesen megsebesültet kórházba viszik. A lázas beteg szavai-ból a menyecske megsejti, hogy Pista a bűnös. Elhíreszteli, hogy férjét megölték, testét sem találták meg, s titkon boszut forral. Merész gondolattal törbe csalja Pistát, azt állítván, hogy férjhez menne hozzá, ha akadna oly szemtanu, a ki megerege, melyben darabunk mozog, erkölesi értékét nagyon félti a közvéleménytől s meg vagyok győződve, hogy a darabunknak megfelelő műveltségi fokon, minden hibás lépés megkísértésénél ezt kérdi az illető: mit mondanak mások, mit mond a közvélemény? Felfogásom szerint tehát nem kell Katiczát értelmi körén felül szerepeltetni. Nem már azért sem, mert a szerző maga is ejt el néhány szót, mely szerint más módon is ki lehetne eszközölni a megoldást, a kibonyolítást. E néhány szó épen az, mely Katiczát ama kényes boszura indítja, t. i. hogy Pista kékül, zöldül, kipirul, el-sáppad, midőn Ferkó haláláról van szó. Ez elég erős fegyver Katicza kezében, habár a törvény által követelt szemtanu nem is létezik. De hiszen itt nem is a betű szerinti tanuskodáson fordul meg a dolog, hanem azon, hogy az élve megjelenő Ferkó teljesen fölzavarja Pista lelkiismeretének egyensúlyát. Igaz, hogy így nem fejeződik be oly csattanósan a darab, mert a reményben ringatózó s a legfelsőbb fokig csigázott szerelmi szenvedély nem állana a megsemmisülés örvényének közvetlen közelében; de a népelet természetéhez inkább simulna.

A mi az alaki hibát illeti, ezt abban találok, hogy egy közeli városból nem jut el Homokay F. szerencsétlen esetének igaz híre; hogy a faluban nem terjed el az a titok, a mit hárman — köztük Muki bácsi — tudnak. Az előbbi a távolság növelése vagy élesebb fölűntetése enyészethetné el, az utóbbi pedig az, ha a részeges és így meg nem bízható Muki bácsi, mint beavatatlan eszköz szerepelne.

Ime ezek a főbb alakok, de ne feledkezzünk meg a mellékesekről sem. Muki bácsi (Szilágyi), mint részeges alak, jól van megteremtve, szerepkörét is helyesen szabta meg szerzőnk, kivéve az utolsó felvonást, mert hiszen sem az életben, sem a színpadon nem szokás, de nem is észszerű egy részeges emberre komoly és kényes titkot bízni.

Petákné (Körözsiné) alakja szintén sikerült.

A népelet jeleneteit mindenütt helyesen tulajdonság nélkül és szerencsésen választotta szerzőnk.

A mi a kétszeri előadást illeti, ez iránt teljes elismerésünkkel adózhatunk úgy az egyesek, mint az egész személyzet működésére vonatkozó-

lag. Sokan mondják s magunk is úgy tartjuk, hogy Zilahi soha sem fejtett ki több erélyt, soha sem játszott szerencsésebben, mint Bezeredy Pista szerepében. Szentgyörgyitől megszoktuk e téren a kitűnő alakításokat s most is nagy mértékben befolyt a darab sikerére. Medgyaszai Evelin mindvégig ébren tudta tartani az érdeklődést, sőt az érzékeny búcsuzó jelenetben még könyvet is csalt a szemekbe, az utolsó felvonásban pedig merész szerepét csábító ügyességgel játszta. Várady Miklós szerepköre nem nagy, de szép s ő ezt a két új népdal kitűnő elneklésével fokozta. Körözsiné teljesen kielégíté a közönség igényeit.

Külön kell megemlitenünk, hogy a „Fehér galamb szállott a ház tetejére“ kezdetű népdal szép dalmát Zsigmond Ákos ur szerezte s Váradi előadásában kitűnő sikert aratott.

Mindent összevéve, a darabot sikerültnek ítéljük, ilyennek ítélte a közönség, midőn mindkét előadás alkalmával érdeklő hallgatta, kitüntetéssel fogadta.

DR. TÖRÖK ISTVÁN.

KÜLÖNFÉLEK.

Kolozsvárt, 1884. június 21.

— VÁROSUNKBAN A KÉPVISELŐVÁLASZTÁSOK e hó 17-én folytak le. Sorkatonaság, huszárság, rendőrség, csendőrség és polgári rendtartók örködték a korteskedés által izgalmassá tett e napon a város nyugalma felett; minek aztán meg is volt a kellő sikere, mert a választás példás rendben történt meg. Az eredmény a szabadelvű pártra nézve volt kedvező, megválasztatván országgyűlési képviselőkké: Hegedűs Sándor és Zsigmond Dezső.

— MINT LEHET MEGGAZDAGODNI? Ilyen hangzatos cím hogy ne csábítaná az embert, hogy még esőben is kivándoroljon a nyári színházba, megtanulandó Rotschild titkát, melyet sehogyan sem akart elhinni Reich urnak, hogy csak a szorgalom és becsület képezi a rettenetes titkot, mi a pénzkirály hatalmának alapkövét veti meg? Olyan szemita hangulattal lehetett az egész közönség Szilágyi jutalomjátékán, hogy képes lett volna az országgyűlésre megválasztott 17 antiszemita menni a modern parlamentarissal: kövel, mert Reich ur egyebet nem csináltat Rotschild urral a fejedelmi három millió becsületes kezelőjével, mint minden válságos pillanatban imádkoztat, fölolvastat a szent zsolozsmák közül egyet-egyet, melyek a mese váratlan fordulatánál éppen jókor jönnek a legnagyobb veszély pillanatában segítségül, hogy a szerencsétlen író még egy felvonáson átsegítsék. De bizony unalmunkban szemita hangulatunk elpárologott; akár Szalay et Comp. dicsőségét ordító néphez is képesek lettünk volna szegődni, csak hogy többet ne halljuk Rotschild urat, ki mellett Schie, Szilágyi zümmögő humora adott egy kis élénkséget az estének. Mi is megsugunk egy titkot az antiszemitáknak választási műveletül. Adassák elő Reich ur darabját a kellő időben és nem téveszti el hatását. Szilágyit a közönség méltányló kitüntetéssel fogadta. Medgyaszai Evelin Esztert megható részletelkel adta. Részletekkel — mondjuk — mert ez a Medgyaszai játéknak hiánya, hogy a szenvedélyes részletek egymásutánjából áll. Az előadás különben sikerült volt és Kovács Gyula képletrendező bámulatos tehetsége nem nyugodott, hogy a közönséget egy kis görög tüzes látvánnyal kárpótolja a Reich ur üres költészetének elfeledtetésére.

— „KÉT SZIV, EGY DOBBANÁS. — KÉT LÉLEK, EGY GONDOLAT.“ Az „egy dobbanás“ szerelemről beszélt, mit V. E. nagy-enyedi tekintélyes ügyvéd fia József esküdött B. L. kolozsvári polgár ifju szép leányának. Az „egy gondolat“ a halál sötét eszméjével foglalkozott, mit a remény nélküli szerelem kétségbeesése idézett fel. E sötét gondolat e hó 20-án tetté is vált. Az ifju levelet küldött a leánynak; a levélben méreg volt; egytuttal tudtára adta, hogy ő is egy boldogabb viszontlátás reményében véget vet e földi élet szenvedéseinek. . . Mindketten meghaltak már; az iszonyu csapás súlyos fájdalmát hagyva hátra a lesújtott szülőknek.

— AZ ERDÉLYI MUZEUM-EGYLET bölelet-, nyelv és történelemtudományi szakosztályának f. hó 21-én szombaton d. u. 5 órakor az egyetem böles. karának VIII. számú termében tartott keblbi zárt ülésének, valamint 5¹/₄ órakor ugyanott szakülésének tárgyaül ki lettek hirdelve: A zárt ülés tárgyaül: Uj tagok fölvétele. A szakülés tárgyaül: 1. Bethlen Kata grófnő élete, dr. Boros Gábortól. 2. Petőfi hatásának pár titka, dr. Csernátóni Gyulától. 3. Catullus költészete, Máthé Györgytől.

— KÖSZEGHY GÉZA tehetséges fiatal zeneszerzőt a budapesti „Nefejejs“-társaság mult heti zárülésén szép ezüst tollal lepte meg, azon alkalmából, hogy a nevezett a társaság két mulatságára keringőt és polkát irt, melyek általános tetszésben részesültek. A becses ajándékot Mesterházy Kálmán fiatal festő, mint a társaság elnöke, nyújtotta át üdvözlő szavak kíséretében. A polka legközelebb meg fog jeleni a Rózsavölgyi zeneműkereskedésében.

— MAGYAR TRAGÉDIA A BURG-SZINHÁZBAN. A bécsi Burg-színházban jövő télen színre kerül Jókai Mór „Kálmán király“ című szomorujátéka.

— KÉT ÚJ FÜZETES VÁLLALAT indult meg Pozsonyban Stamfel K. kiadásában. Az egyik „Magyar Pantheon“ címen 180 lapon 150 magyarnak kitűnő arcképét fogja hozni rövid jellemző sorok kíséretében, elkezdve Hunyady Jánoson, le az aradi vértanúig. A diszes kiállítású munka 10 füzetben, dr. Márki Sándor szerkesztése mellett jelenik meg. — A másik füzetes vállalat, „A legnevezetesebb felfedezések könyve“ az ország és népismeretén, főleg az érettebb ifjuságnak szánt mű, 15 füzetből fog állani, a szöveg közé nyomott mintegy 150 képpel. Egy-egy füzet ára 25 kr.

— MAGYAR NÉPSZINMŰ AMERIKÁBAN. Pataky Gyula Amerikában élő hazánkfia, a new-yorki magyar egyetel titkára, Budapesten lakó atyjához intézett legutóbbi levelében részletesen leírja az ottani magyar egyetel működését. Elmondja, hogy időközönként társas estélyeket is rendeznek, melyek vagy hangversenyyel vagy szini előadással kapcsolódnak össze. Legutóbb Szigligetinek „Szökött katonáját“ adták elő, melynek szinlapját Pataky megküldte édes atyjának. E szerint gróf Montit maga Pataky Gyula s nejét Camillát egy angol nevű nő: Baylos Fáni kisasszony személyesítette, Kárpádint Szabóné asszony, Julesát Köln Regina k. a., Gergelyt és Lajost Balogh S. és Vesrek O., Gémesi jegyzőt Kis József, Völgyi ezredet Vraska J. és a legromgyosabb embert Weinberger ur adta. A levél írója az előadást teljesen sikerültnek mondja s végül megjegyzi, hogy utána a „csárdás“ járta kivilágos viradtig. A népszinmű angol címe: „The Deserter.“ A szinlap magyar és angol nyelven van nyomtatva; felül Magyarország és az egyesült államok címerei láthatók, a szinlap körül pedig, amerikai szokás szerint, hirdetések vannak magyar, német és angol nyelven, melyek nagyrésze a magyar borokat dicséri.

— OLASZ HERCZEGEK BUDAPESTEN. Duc di St. Paolo és duc d'Acquaviva nápolyi olasz herczegek pár nap előtt Budapestre érkeztek és az „Európa“ szállodába szálltak. A herczegek Nápolyból indultak el, beutazták a keletet s most Konstantinápolyból jöttek egyenesen fővárosunkba, melynek nevezetességeit már három nap óta nem győzik eléggé csodálni. Voltak a Margitszigeten, a zugligetben, a Svábhegyen, a városligetben; megnézték a budai királyi várpalotát, a nemzeti muzeumot, az Eszterházy-képtárat stb. Az olasz

herczegek el vannak ragadtatva fővárosunk gyönyörü fekvése és nevezetességei által; a magyar ipartárgyak rendkívül megnyerték teszésüket s azokból nagy számban vásároltak. A herczegek a mai délutáni gyorsvonattal hagyták el fővárosunkat és egyenesen Bécsbe utaztak.

— REMÉNYI EDE AMERIKÁBAN. Az Amerikai Nemzetőr írja: A brooklyni Plymouth-templomban, hol Beecher, több mint 30 évvel ezelőtt, Kossuthot oly lelkesedéssel üdvözlé és bemutatá a szabad Amerika fiainak, az utóbbi időben Reményi Ede hegedűművész honfitársunk játszott. Hegedűjátéka a szivekig hatott és magával ragadott mindenkit. Arcadeltnek a 16-ik században irt Ave Máriáján kívül a magyar nemzeti himnusz is bemutatá az egybegyűlteknak. Az egyház lelkesze, a fenkölt lelkü Beecher, meleg szavakban köszönte meg Reményi közreműködését s himnuszunkról jellemzőleg mondá, hogy az ima, mely zenében méltó kifejezést nyert. Mielőtt Ausztraliába utaznék, június 1-től még egy hétig fog hangversenyezni Koster és Bial termében.

— MERÉNYLET A MÉMET CSÁSZÁR ELEN. Diplomaciai körökben a legkülönbözőbb hírek keringenek azon okokról, melyek Vilmos császárt arra bírták, hogy határozottan kilátásba vett utazását Wiesbadenbe abban hagyja. Az esetről a „Berliner Tageblatt“ ezeket írja: Elberfeldben a napokban egy asszonyt éppen akkor fogtak el, midőn a vasuti vonatról leszállott. Okot arra a következő eset adott. A rendőrség már régebbi idő óta figyelmessé tétetett, hogy egy egyén fog Európába érkezni, a ki merényleteket akar végrehajtani. E célra ő van kiszemelve s négy börtöndöt visz magával, melyek robbanó anyagokat tartalmaznak. A jelzett egyénre minden kikötőben lestek. Azt hitték, hogy a merénylő férfi. Ez okból az összes elővigyázati intézkedések sikertelenek maradtak. Végre a mult héten egy nő érkezett Brémába, az amerikai hatóságok által jelzett négy börtönddel. A nő Brémából vasuton Elberfeldbe ment, hol megérkeztek azonnal elfogták. Hír szerint ez asszony Wiesbadenben merényletet tervezett s ezen előre ismert körülmény okozta, hogy Vilmos császár az idén nem használja a wiesbadeni firdőket. Az elberfeldi elfogatásnak még további következményei voltak. Münchenben is fogtak el egy egyént, a ki felség- és honárulás miatt perbe fog fogatni. A merénylet kivételével azért bíztak meg nő, mert föltették, hogy az kevesebb gyanut fog magára vonni, mint egy férfi. Az elfogott nő nagy, erős természetű asszony, mély, érczes hanggal.

— ÉSZAKSARKI EXPEDICZIO. A pétervári tengerészeti miniszterium vezetőjének, Sestakoff ellentengernagynak a napokban egy nagy északsarki expediczio tervezetét nyújtották át. E terv kidolgozó az az tengerészisztek, kik már a „Jeanette“ expedicziojában is részt vettek. Hír szerint a tengerészeti miniszterium elvben elfogadja a tervet, melynek legfőbb ponja az, hogy az északsark nem hajón, hanem gyalog vagy korszolyákon közelítendő meg. A „Jeanette“ expediczio már konstátálta, hogy az északsark közelében számos sziget van, így a Bonnet és Henriotte szigetek. A terv szerint ez ujsziberiai szigetek legészakibb részén nagy raktár állítandó fel a szükséges élelmi szerekkel. Innen a sarkig kilenczszáz olasz mérföld a távolság. Ez az út az említett módon bejárható és minden ujonnan fölfedezett szigeten raktárak állítandók fel, bőven ellátva fűtő-, ruha- és élelmiszerekkel. Az expediczioiban résztvevők két vagy három csoportba osztandók. Az egyik utazsi munkát végez s az általok elkészített úton haladnak előre a többiek. Legfőbb gondot a visszavonulás tökéletes biztosítására kell fordítani s azonkívül arra, hogy egymás közt állandó érintkezés legyen, mi a bizalmat és kitartást növeli. Az egész expediczio három vagy négy évig tartana, de hosszas idő mellett minden nagyobb kiadás elkerülhetővé válik és emberélet nem lesz kockáztatva. A költségeket aláírás útján fedezik, melyhez természetesen az orosz állam nagy összeggel fog járulni.

Tartalom: Politikai szónoklat. Hegedűs István. — Éva. Fndrödi Sándor. — A költő üldözése. Medgyes Lajos — Nem úgy van most, mint volt régen. Gyarmathy Zsigmond. — Családi örökség. Amica. — Egy pessimista naplójából. Lányi Ernő. — Akadémia. — A Kisfaludy társaságból. — Pesti posta. Gabányi. — Nyári színház. Dr. Török István. — Különfélek. — Tárca: Báró Apór Péter, a magyar sociologia megalapítója. Jakab Elek.